

*Dr Filip Mirić**

PERSONALNA ASISTENCIJA KAO PREDUSLOV ZAPOŠLJAVANJA I RADNOG ANGAŽOVANJA OSOBA SA INVALIDITETOM**

Kvalitet života osoba sa invaliditetom u mnogome zavisi od njihovog radnog angažovanja. Uspješnim radnim angažovanjem osobe sa invaliditetom ostvaruje svoje lične i profesionalne ciljeve i postaje aktivan član društva. Personalna asistencija je važan oblik vaninstitucionalne podrške osobama sa invaliditetom upravo u procesu rada. Njena suština je u tome da je u fokusu pažnje sam korisnik i njegove potrebe. Personalna asistencija omogućava osobama sa invaliditetom da se uključe u društvene tokove i zadovolje svoje lične, profesionalne i socijalne potrebe. Ona je zapravo oteotvorenje filozofije samostalnog života, čiji su principi: mogućnost izbora, samostalnost u donošenju odluka, kontrola rada asistenata, odgovornost i pravo na grešku. U radu će, pored zakonske i podzakonske regulative u Republici Srbiji, od značaja za primenu personalne asistencije, biti prikazana i njena primena u Nišu. Takođe, u radu će biti izneti predlozi za reformu zakonske i podzakonske regulative, kako bi se primena ovog oblika vaninstitucionalne podrške osobama sa invaliditetom unapredila.

Ključne reči: *Osobe sa invaliditetom. – Personalna asistencija. – Zapošljavanje – Radno angažovanje.*

* Autor je naučni saradnik i samostalni stručnotehnički saradnik za studije i studentska pitanja II i III stepena studija, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, filip@prafak.ni.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3066-070X> (Republika Srbija).

** Rad predstavlja rezultat autorovih višegodišnjih istraživanja različitih aspekata funkcionisanja servisa personalne asistencije, te je svojevrsni nastavak istraživanja sprovedenog za potrebe izrade rada F. Mirić, Personalna asistencija kao oblik vaninstitucionalne pomoći osobama sa invaliditetom, *Zbornik radova – Četvrte međunarodne konferencije Položaj marginalizovanih grupa u društvu*, Centar modernih znanja, Banja Luka 2019, 613–617. Ovaj rad je proširen radnopravnim aspektom personalne asistencije, budući da zapošljavanje i radno angažovanje osoba sa invaliditetom predstavljaju važne činioce kvaliteta njihovog života, ali i kvaliteta života samih personalnih asistenata.

1. UVODNE NAPOMENE

Samostalni život predstavlja osnovu nezavisnosti osoba sa invaliditetom. Da bi se on ostvario u punoj meri, neophodno je osobama sa invaliditetom omogućiti širok spektar usluga iz oblasti socijalne zaštite. Kvalitet života predstavlja skup činilaca koji utiču da se osoba oseća zadovoljnom i da vodi ispunjen i koristan život.¹ Kvalitet života osoba sa invaliditetom zavisi od vaninstitucionalne podrške. Personalna asistencija je važan oblik vaninstitucionalne podrške osobama sa invaliditetom.² Njena suština je u tome da je u fokusu pažnje sam korisnik i njegove potrebe. Personalna asistencija omogućava osobama sa invaliditetom da se uključe u društvene tokove i zadovolje svoje lične, profesionalne i socijalne potrebe. Ona je otelotvorenje filozofije samostalnog života, čiji su principi: mogućnost izbora, samostalnost u donošenju odluka, kontrola rada asistenata, odgovornost i pravo na grešku. U radu će, pored zakonske i podzakonske regulative u Republici

- 1 Filip Mirić, „Kvalitet života osoba sa invaliditetom u Srbiji“, *Socijalna misao* 2/2014, 47(a).
- 2 Na ovom mestu bilo bi korisno ukazati na terminološke razlike pojmova invaliditet i invalidnost. Prema čl. 3 Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom (*Službeni glasnik RS*, br. 33/2006, 13/2016) izraz „osobe sa invaliditetom“ označava osobe sa urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom onesposobljenošću koje usled društvenih ili drugih prepreka nemaju mogućnosti ili imaju ograničene mogućnosti da se uključe u aktivnosti društva na istom nivou sa drugima, bez obzira na to da li mogu da ostvaruju pomenute aktivnosti uz upotrebu tehničkih pomagala ili službi podrške. Sa druge strane, normativno posmatrano, invalidnost je definisana čl. 21 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju (*Službeni glasnik RS*, br. 34/2003, 64/2004 – odluka USRS, 84/2004 – dr. zakon, 85/2005, 101/2005 – dr. zakon, 63/2006 – odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 – odluka US, 86/2019, 62/2021, 125/2022, 138/2022, 76/2023) i ona postoji kad kod osiguranika nastane potpuni gubitak radne sposobnosti, odnosno kad kod profesionalnog vojnog lica nastane potpuni gubitak sposobnosti za profesionalnu vojnu službu i kada kod policijskog službenika nastane potpuni gubitak radne sposobnosti za profesionalno vršenje policijskih poslova, zbog promena u zdravstvenom stanju prouzrokovanih povredom na radu, profesionalnom bolešću, povredom van rada ili bolešću, koje se ne mogu otkloniti lečenjem ili medicinskom rehabilitacijom. U smislu ostvarivanja prava na naknadu za negu i pomoć drugog lica i s tim u vezi, prava na korišćenje servisa personalne asistencije, prema mišljenju autora, prevladajući je koncept invaliditeta jer ne podrazumeva odsustvo radne sposobnosti.

Srbiji, od značaja za personalne asistencije, biti i analizirana njena primena u Nišu. Na ovaj način se mogu uočiti ključni problemi u funkcionisanju servisa personalnih asistenata. Kao jedan od najvećih problema, izdvaja se projektno finansiranje personalne asistencije u svim gradovima Srbije i ograničena finansijska sredstva za ovu namenu, što u mnogome utiče na njegovu održivost i smanjuje kvalitet života osoba sa invaliditetom i izvesnost zaposlenja samih asistenata. Rešavanje ovog i svih ostalih problema u vezi sa funkcionisanjem personalne asistencije u Srbiji će svakako doprineti ostvarivanju principa socijalne pravde i stvaranju humanijeg i pravednijeg društva kome treba težiti. U nastavku rada biće prikazan normativni okvir za ostvarivanje prava na personalnu asistenciju, kao i određeni predlozi za poboljšanja uslova za ostvarivanje ovog prava.³

2. PERSONALNA ASISTENCIJA KAO OTELOTVORENJE SAMOSTALNOG ŽIVOTA

Prema definiciji sadržanoj Rečniku invalidnosti, autorke Milice Novković Ružičić, personalna asistencija predstavlja „organizovani vid podrške osobi sa invaliditetom u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, pri čemu ona sama bira i obučava svog asistenta/asistentkinju i određuje kada, gde i kakva joj je asistencija potrebna. Između osobe sa invaliditetom – korisnika/korisnice i njegovog/njenog personalnog asistenta/asistentkinje uspostavlja se profesionalni odnos. U zemljama gde je ovaj program razrađen postoje različiti vidovi obuke personalnih asistenata. Način pokrivanja troškova rada i zaštita prava i jedne i druge strane regulišu se ugovorom. Termin je preuzeo i u nevladinom sektoru u Srbiji proširio Centar za samostalni život invalida Srbije pred kraj XX veka.“⁴ Iz iznete definicije proizilaze i osnovne karakteristike servisa personalne asistencije: 1) korisnik sam bira svog asistenta/asistentkinju i obučava u skladu sa svojim potrebama i kontroliše njegov rad; 2) između asistenta i korisnika uspostavlja se profesionalni odnos,

3 Filip Mirić, „Personalna asistencija kao oblik vaninstitucionalne pomoći osobama sa invaliditetom“, *Zbornik radova – Četvrte međunarodne konferencije Položaj marginalizovanih grupa u društvu*, Centar modernih znanja, Banja Luka 2019, 613–614.

4 Milica Ružičić, *Rečnik invalidnosti*, „Dnevnik“ štamparija, Centar „Živeti uspravno“, Novosadsko udruženje studenata sa hendikepom, Novi Sad 2003, 46.

koji se definiše posebnim ugovorom; 3) servisom personalne asistencije se u potpunosti afirmiše filozofija samostalnog života osoba sa invaliditetom, prema kojoj osobe sa invaliditetom imaju prava da odlučuju o svim pitanjima značajnim za svoj život i rad, uključujući i pravo na grešku. Personalna asistencija je veoma značajna za kvalitet života osoba sa invaliditetom jer im omogućava samostalni život. Ovo podrazumeva pravo osoba sa invaliditetom da biraju s kim će i gde živeti i pristup spektru servisa podrške u lokalnim zajednicama, uključujući i servise personalnih asistenata. One imaju pravo pristupa uslugama u lokalnoj zajednici koje su dostupne svim građanima.⁵

Imajući u vidu istorijski kontekst, ideja o servisu personalne asistencije je nastala kao kritika institucionalizacije osoba sa invaliditetom.⁶ Servis personalne asistencije je nastao u skandinavskim zemljama. Danas je najrazvijeniji u Švedskoj, gde pravo na ovaj oblik socijalne zaštite ostvaruju osobe sa intelektualnim, fizičkim i senzornim invaliditetom, autizmom i neurološkim oštećenjima.⁷ Reforma servisa personalne asistencije je započeta i u Irskoj koja sledi iskustva drugih zemalja u ovoj oblasti. U nastavku rada biće prikazan normativni okvir za funkcionisanje servisa personalne asistencije u Srbiji, kao i predlozi za njegovo poboljšanje.⁸

3. PRAVNI OKVIR ZA FUNKCIONISANJE SERVISA PERSONALNE ASISTENCIJE U SRBIJI I NJEGOVA PRIMENA NA TERITORIJI GRADA NIŠA

3.1. Pravni okvir za funkcionisanje servisa personalne asistencije u Republici Srbiji

Imajući u vidu da personalna asistencija predstavlja oblik vaninstitucionalne podrške osobama sa invaliditetom, ona je primarno

5 Damjan Tatić, *Uvod u međunarodnu konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom*, Centar za samostalni život invalida Srbije, Beograd 2006, 14.

6 Andrew Power, Janet Lord, Allison DeFranco, *Active Citizenship and Disability – Implementing the personalisation of support*, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Carpe Town, Singapore, Sao Paulo, Delhi, Mexico City, Cambridge University Press 2013, 10.

7 Anna Arstein-Kerslake, *Disability Human Rights*, Basel 2006, 90.

8 F. Mirić (2019), *op. cit.*, 614–615.

definisana Zakonom o socijalnoj zaštiti Republike Srbije⁹ (u daljem tekstu: ZSZ). Odredbom čl. 40 ZSZ propisano je da je jedna od usluga u oblasti socijalne zaštite i usluga podrške za samostalni život (stanovanje uz podršku i personalna asistencija). Sredstva za finansiranje ovih usluga obezbeđuju se iz budžeta lokalne samouprave.

Kako bi se utvrdili bliži uslovi za pružanje usluga iz oblasti socijalne zaštite, 2013. godine je usvojen Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite¹⁰ (u daljem tekstu: Pravilnik). Ovim Pravilnikom je propisano da je svrha personalne asistencije pružanje odgovarajuće individualne praktične podrške koja je korisniku neophodna za zadovoljavanje ličnih potreba i uključivanje u obrazovne, radne i društvene aktivnosti u zajednici, radi uspostavljanja što većeg nivoa samostalnosti (član 100 Pravilnika). Usmerene su ka održavanju i unapređenju kvaliteta života korisnika, u zavisnosti od identifikovanih potreba i kapaciteta za samostalno obavljanje određenih aktivnosti, kao i kapaciteta porodice korisnika i dostupnih resursa i po potrebi uključuju: 1) pomoć u održavanju lične higijene i zadovoljavanju osnovnih ličnih potreba (pomoć pri oblačenju i svlačenju, obavljanju fizioloških potreba, kupanju, pranju kose, itd.); 2) pomoć u održavanju higijene stana, obavljanju svakodnevnih aktivnosti i zadovoljavanju osnovnih životnih potreba; (obezbeđivanju ishrane, nabavku namirnica, spremanje obroka, hranjenje, održavanju čistoće prostorija i itd.); 3) podizanje, premeštanje (transfer) i pomoć pri kretanju unutar i izvan korisnikove kuće, radnog mesta i mesta gde se odvijaju društvene i obrazovne aktivnosti, pomoć u korišćenju prevoza; 4) pomoć u korišćenju terapijskih i zdravstvenih usluga i korišćenju i održavanju pomagala; 5) pomoć pri komunikaciji, socijalnim kontaktima i zadovoljavanju socijalnih, kulturno-zabavnih, i drugih potreba; 6) pomoć pri obavljanju različitih radnih, obrazovnih i društvenih aktivnosti. Na osnovu identifikovanih potreba i procene dostupnih resursa, pružalac usluge i korisnik određuju obim i vrstu angažovanja personalnog asistenta (član 102 Pravilnika). Usluge personalne asistencije mogu obuhvatati i druge aktivnosti sa ciljem uključenja korisnika u socijalne procese.

9 Zakon o socijalnoj zaštiti, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 24/2011, 117/2022 – Odluka US.

10 Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 42/2013.

Sa aspekta uslova za korišćenje prava na personalnu asistenciju, posebno je zanimljiva odredba člana 99 navedenog Pravilnika. Odredbom ovog člana su propisani uslovi za dostupnost usluge personalne asistencije. Usluge personalne asistencije dostupne su punoletnim licima sa invaliditetom sa procenjenim I ili II stepenom podrške, koja ostvaruju pravo na uvećani dodatak za tuđu negu i pomoć, imaju sposobnosti za samostalno donošenje odluka, radno su angažovana ili aktivno uključena u rad različitih udruženja građana, sportskih društava, političkih partija i drugih oblika društvenog angažmana, odnosno uključene su u redovni ili individualni obrazovni program.

Uslov da osoba mora da uz ispunjenje ostalih kumulativno predviđenih uslova, ostvaruje i pravo na uvećani dodatak za tuđu negu i pomoć, mnoge društveno angažovane osobe sa invaliditetom dovodi u suštinski neravnopravan položaj u odnosu na ostale građane jer ih lišava prava da budu korisnici personalne asistencije, kao vaninstitucionalnog oblika pomoći i podrške osobama sa invaliditetom jer ne ostvaruju pravo na uvećani dodatak za tuđu negu i pomoć. Suštinski, ostvarivanje prava na uvećani dodatak za tuđu negu i pomoć zavisi od mogućnosti same osobe sa invaliditetom da samostalno, ili uz tuđu pomoć u određenoj meri, zadovoljava svoje osnovne životne potrebe i zavisi od vrste i stepena oštećenja. Naime, prema odredbi čl. 94 Zakona o socijalnoj zaštiti pravo na uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica ima lice iz čl. 92, st. 1 ovog zakona za koje je, na osnovu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju, utvrđeno da ima telesno oštećenje od 100% po jednom osnovu ili da ima organski trajni poremećaj neurološkog i psihičkog tipa i lice iz čl. 92, st. 1 ovog zakona koje ima više oštećenja, s tim da nivo oštećenja iznosi po 70% i više procenata po najmanje dva osnova. Na osnovu iznetog, može se pretpostaviti da je intencija usvajanja ovakvog pravnog rešenja, smanjenje broja potencijalnih korisnika usluge personalne asistencije.

Priroda personalne asistencije je sasvim drugačija. Ona ima za cilj da, kroz mere aktivne podrške doprinese socijalnoj inkluziji osoba sa invaliditetom, podstičući njihov aktivizam, ostvarivanje prava na rad, zapošljavanje i obrazovanje. Izmenom člana 99 navedenog Pravilnika, na taj način što bi se izostavio uslov da korisnik personalne asistencije mora da ostvaruje pravo na uvećanu tuđu negu i pomoć, umesto čega je dovoljno da dokaže status osobe sa invaliditetom, bi se, prema mišljenju autora, na pravi način ostvarila svrha Pravilnika

i same personalne asistencije kao oblika pomoći osobama sa invaliditetom i time značajno uticalo na inkluziju ovih ljudi u sve društvene tokove.¹¹ Da bi se uočile sve specifičnosti primene servisa personalne asistencije u praksi u nastavku rada, biće prikazano kako ovaj servis funkcioniše na teritoriji Niša.

3.2. *Funkcionisanje servisa personalne asistencije na teritoriji Grada Niša*

Servis personalne asistencije u Nišu postoji od 2010. godine. Kao pozitivna okolnost, može se oceniti činjenica da su već nekoliko godina unazad (prema informacijama kojima raspolaže autor, od 2018. godine), sredstva za finansiranje servisa personalne asistencije i usluge ličnog pratioca obezbeđena iz budžeta Grada Niša, što pozitivno utiče na održivost ovih servisa podrške osobama sa invaliditetom.¹² Ipak u pravnom položaju personalnih asistenata, postoji jedan normativni problem koji ima višestruke negativne posledice. Naime, prema informacijama kojima autor raspolaže, asistenti su, već nekoliko godina, angažovani na osnovu zaključenih ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova, sa odgovarajućim pružaocem usluga, koje je odredio Grad Niš. Budući da priroda personalne asistencije ne odgovara privremenim i povremenim poslovima, smatramo da ovakav ugovor nije odgovarajući, za ovu vrstu poslova. Jedan od predloga za prevazilaženje ovog pravnog problema je da asistenti budu angažovani na osnovu zaključenih ugovora o radu na određeno vreme, čime bi im bila garantovana sva prava iz radnog odnosa, što bi uticalo na poboljšanje njihovog radnopravnog položaja.

U skladu sa odredbama Pravilnika, Komisija za izbor korisnika usluga personalnih asistenata i ličnih pratilaca Grada Niša usvojila je Kriterijume za izbor korisnika usluga personalnih asistenata i ličnih pratilaca.¹³ Navedenim Kriterijumima detaljno su propisani uslovi za korišćenje usluge personalne asistencije i usluge ličnih pratilaca (namenjene licima uključenim u obrazovni proces). Kako bi se sprečila

11 F. Mirić (2019), *op. cit.*, 615–616.

12 *Ibid.*, 616.

13 Kriterijumi za izbor korisnika usluga personalnih asistenata i ličnih pratilaca Grada Niša, <https://www.gu.ni.rs/wp-content/uploads/KRITERIJUMI-PERSONALNI-ASISTENTI-I-LICNI-PRATIOCI-2021-KOMISIJA.pdf>, 28. 7. 2024.

diskriminacija osoba sa invaliditetom, kao kriterijumi za rangiranje učesnika po javnim pozivima za korišćenje personalne asistencije navedeni su: porodični status osobe sa invaliditetom, radno angažovanje i angažovanje u sportskim udruženjima, volonterski rad itd. Svaka od ovih aktivnosti donosi određeni broj poena, na osnovu čega se formira rang lista kandidata za uslugu personalne asistencije. Broj korisnika se određuje prema raspoloživim finansijskim sredstvima. Imajući u vidu način finansiranja personalne asistencije u Nišu, korisnici ne snose troškove ove usluge, iako je takva mogućnost predviđena i odredbama Zakona o socijalnoj zaštiti. Ovom merom se svakako utiče na poboljšanje finansijske sigurnosti osoba sa invaliditetom u Nišu, ali se ujedno, i smanjuje broj korisnika, što predstavlja njen negativni aspekt. Predloženim izmenama Pravilnika o uslovima za korišćenje usluga iz oblasti socijalne zaštite, u smislu da pravo na personalnu asistenciju ubuduće ne zavisi od visine naknade za tuđu negu i pomoć, već od radnog angažovanja, društvenih aktivnosti i potreba samih korisnika, kao i plaćanjem participacije za korišćenje navedene usluge ostvarila bi se na pravi način, svrha ove usluge iz oblasti socijalne zaštite.¹⁴ Kritički posmatrano, porodični status, kao jedan od kriterijuma za ostvarivanje prava na personalnu asistenciju, može predstavljati oblik diskriminacije samih osoba sa invaliditetom, te bi trebalo voditi računa o obimu i načinu njegove primene, kako se jedna dobra intencija ne bi pretvorila u svoju negaciju.

Personalna asistencija ima značajnu ulogu prilikom zapošljavanja i obavljanja svakodnevnih poslova osoba sa invaliditetom, čime se obezbeđuje njihova lakša mobilnost i transfert do i od radnog mesta, kao i pomoć na samom radnom mestu, sve od zavisnosti od radnih zadataka, poslova i individualnih obaveza osoba sa invaliditetom. Prema potrebama i mogućnostima trebalo bi angažovati i radnih asistenata, što bi zahtevalo njihovu dodanu obuku i profesionalnu specijalizaciju, što je naredni korak u razvoju ovog servisa podrške u vremenu koje dolazi.

14 F. Mirić (2019), *op. cit.*, str. 615–616; Kriterijumi za izbor korisnika usluga personalnih asistenata i ličnih pratilaca Grada Niša, <https://www.gu.ni.rs/wp-content/uploads/KRITERIJUMI-PERSONALNI-ASISTENTI-I-LICNI-PRATIO-CI-2021-KOMISIJA.pdf>, 29. 7. 2024.

4. ZAKLJUČAK

Personalna asistencija predstavlja važan segment socijalne zaštite. Ona je namenjena pre svega, radno i društveno angažovanim osobama sa invaliditetom, kako bi na što efikasniji način zadovoljile svoje svakodnevne potrebe. Nju ne treba posmatrati samo kroz prizmu pomoći osobama sa invaliditetom, već ona ima i razvojnu komponentu. Naime, na ovaj način se omogućava da osobe sa invaliditetom razviju svoje lične i profesionalne potencijale i time doprinesu razvoju sredine u kojoj žive.

Osim navedenog, pregledom dostupne literature, uočeno je da je svega nekoliko naučnih i stručnih radova domaćih autora posvećenoj personalnoj asistenciji. Opravdanje za ovakvo stanje se može naći i u činjenici da je ova usluga relativno nova u sistemu socijalne zaštite u Srbiji. Zbog toga, ovaj rad treba shvatiti i kao skromnu težnju autora da pokrene širu naučnu, stručnu i društvenu diskusiju o servisu personalne asistencije.

Personalna asistencija ima značajnu ulogu prilikom zapošljavanja i obavljanja svakodnevnih poslova osoba sa invaliditetom, čime se obezbeđuje njihova lakša mobilnost i transfert do i od radnog mesta, kao i pomoć na samom radnom mestu, sve od zavisnosti od radnih zadataka, poslova i individualnih obaveza osoba sa invaliditetom.

Kao i svaku drugu uslugu iz oblasti socijalne zaštite i servis personalne asistencije bi trebalo kontinuirano razvijati i usavršavati. Jedan od, čini se, korisnih predloga je da se pravo na korišćenje personalne asistencije u Srbiji ne uslovljava visinom naknade za tuđu negu i pomoć koji korisnik prima, već stepenom njegovog radnog i društvenog angažovanja i realnim potrebama. Plaćanjem participacije za korišćenje navedene usluge bi se sasvim sigurno povećao i broj korisnika, imajući u vidu ograničena finansijska sredstva za ovu namenu. Na ovaj način bi ova usluga, prema mišljenju autora, u potpunosti ostvarila svoj cilj.

Kao što je navedeno uočen je izvestan napredak u servisu personalne asistencije i ličnih pratilaca u Republici Srbiji. Kao pozitivna okolnost, može se oceniti činjenica da su već nekoliko godina unazad sredstva za finansiranje servisa personalne asistencije i usluge ličnog pratioca obezbeđena iz budžeta Grada Niša, što pozitivno utiče na odr-

živost ovih servisa podrške osobama sa invaliditetom. Ipak, budući da je finansiranje ovih servisa podrške prepušteno samim lokalnim samoupravama, usled njihovog neravnomernog razvoja, ove usluge nisu na jednakim osnovama i pod jednakim uslovima dostupne svim osobama sa invaliditetom kojima su potrebne, što, prema oceni autora predstavlja posebno težak oblik diskriminacije. Reč je o posebno teškom problemu, čijem rešavanju treba pristupiti sistemski i multidisciplinarno, kako bi personalna asistencija kao oblik podrške osobama sa invaliditetom ostvarila svoj puni inkluzivni potencijal i tek se tada može govoriti o istinski inkluzivnoj društvenoj zajednici, koja počiva na načelima ravnopravnosti i pravednosti, kao osnovnim pravnim principima i vrhovnim moralnim vrednostima.

Filip Mirić, PhD

Faculty of Law, University of Niš

PERSONAL ASSISTANCE AS A FORM OF SUPPORT FOR EMPLOYMENT OF PERSONS WITH DISABILITIES

Summary

The quality of life of persons with disabilities largely depends on their employment. With successful employment, people with a disability can achieve their personal and professional goals and become an active member of society. Personal assistance is an important form of non-institutional support for persons with disabilities in the work process. Its essence is that the focus of attention is on the user himself and his needs. Personal assistance enables people with disabilities to join social activities and meet their personal, professional and social needs. It is actually the embodiment of the philosophy of independent living, the principles of which are: the possibility of choice, independence in decision-making, control over the work of assistants, responsibility and the right to make mistakes. In addition to the legal and by-law regulations in the Republic of Serbia, which are important for the application of personal assistance. Its application in Niš paper will be also indicated in the paper. Also, some proposals for the reform of

legal and sub-legal regulations and by-laws, in order to improve the implementation of this form of non-institutional support for persons with disabilities will be analyzed and discussed.

Key words: *Persons with disabilities. – Personal assistance. – Employment.*

LITERATURA

- Arstein-Kerslake, A. (Ed.), *Disability Human Rights*, Basel 2006.
- Power, A., Lord, J., deFranco, A., *Active Citizenship and Disability – Implementing the personalisation of support. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Carpe Town, Singapore, Sao Paulo, Delhi, Mexico City*, Cambridge University Press 2013.
- Mirić, F. „Kvalitet života osoba sa invaliditetom u Srbiji“, *Socijalna misao* 2/2014, 47–57.
- Mirić, F. „Personalna asistencija kao oblik vaninstitucionalne pomoći osobama sa invaliditetom“ *Zbornik radova – Četvrte međunarodne konferencije Položaj marginalizovanih grupa u društvu*, Centar modernih znanja, Banja Luka 2019, 613–617.
- Ružičić, M., *Rečnik invalidnosti*, „Dnevnik“ štamparija, Centar „Živeti uspravno“, Novosadsko udruženje studenata sa hendikepom, Novi Sad 2003.
- Tatić, D., *Uvod u međunarodnu konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom*, Centar za samostalni život invalida Srbije, Beograd 2006.

Article history:

Received: 20. 10. 2024.

Accepted: 20. 11. 2024